Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A Magyar Tudományos Akadémia budapesti székháza előtt 2025 májusában avattuk fel a *Határtalan történet* című köztéri emlékművet, egy járdába süllyesztett idővonalat, amelyben az Akadémia működésének kétszáz évét egy-egy tardosi mészkő lap szimbolizálja. Valójában azonban már az ezredforduló óta van idővonalunk, mindjárt hét is: egy negyedkörben, sugárirányban meghúzott, legyezőszerűen szétterjeszkedő hét fasor, amelyet akadémiai emlékerdőnek hívunk, s ahol minden évre egy-egy hársfa emlékeztet. 2000-ben, az MTA alapításának 175. évfordulóján ugyanennyi fa elültetésével kezdődött ez a kelet, délkelet és dél felé mutató, hét határtalan történet, s azóta minden év novemberének elején egy-egy újabb hársfával gazdagodik az erdő.

Az elmúlt másfél év, a bicentenáriumi emlékezések során gyakran emlegettük e kétszáz év hosszú idősorából az 1842. esztendőt, s benne Széchenyi Istvánnak, az Akadémia alelnökének azt az akadémiai szónoklatát, amely a *Varázshatalom* című kiállításunk címadója lett. Idézem: „…a legszentebb buzgalom, a legdicsőbb vitézség, a legszilárdabb akarat, melyekkel jól irányozva – megengedem – ezer csatát lehetne nyerni, nemcsak hogy egy hüvelyknyivel sem mozdítják elő a magyarság ügyét, de éppen ellenkezőleg a lehető legaggasztóbb veszélybe bonyolítják azt, hahogy ezen felette nagy dicséretre méltó tulajdonok hátterében nem világlik az erkölcsi felsőbbség ellentállhatlan súlyával a civilizációnak varázshatalma.”

Ahhoz, hogy mélységében megértsük e soroknak Széchenyi gondolkodásában játszott szerepét, a képzeletbeli idővonalat az Akadémia megalapítását megelőzően még 130 évvel – a szónoklat elhangzását megelőzően 147 évvel – meg kell hosszabbítanunk a mélységes időben, egészen 1695-ig, amikor egy olyan szöveg íródott meg, hangzott el Pozsonyban és jelent meg Nagyszombatban, amely Széchenyi István gondolatainak szoros párhuzamául, sőt feltehető forrásául szolgált. Idézem: „De kiváltképpen te, én édes hazám! […]

kedves Pannoniám! akiben én plántáltattam, gyökereztettem, nagyot, magosat nőltem! Te voltál nékem szülőanyám, nevelő, szorgalmatos gondviselő dajkám […]! Te ékesítettél fel engemet sok úri tisztekkel, meggazdagítottál bőséges áldásokkal […]! Mivel hálálјam meg én tenéked azt az anyai jóvoltodat, mivel jutalmazhatom meg azt a hosszú ideig vélem való dajkálkodásodat? Nem látom, s nem találom módјát: mert tudom, hogy már az híres fegyverednek, éles szablyádnak, bátor vitézségednek, nemesi vérednek, hadi mesterségednek, oltalmadra halált szenvedni való készségednek nincsen keleti, nincsen haszna. Azért sok gondolkodásim után, juta eszembe: hogy […] a jó tudomány mindenre alkalmatos, semmiben nem ártalmas: sőt inkább az […] oltalmazza az országot, […] az fogyatja az tévelygéseket […]. Ahhoz képest minden alamizsnáimat arányoztam, minden jövedelmimet, jószágimat, jovaimat, kincsemet arra fordítottam: hogy a te árva gyámoltalan szegény fiaid, nemes és nemtelen jóindulatú maradékid […] hasznos üdvességes különb-különb féle tudományokban öregbedjenek, vastagodjanak; és igy tégedet mint édesanyjokat védelmezzenek, oltalmazzanak, megőrizzenek…”

Ezek a 17. század végi sorok a Széchenyi család a felemelkedést elindító, nevezetes tagjának, Széchényi György esztergomi érseknek a gondolatait rögzítik, abból az időből, amikor a török hódoltság felszámolásával visszavonhatatlanul véget ért egy hosszú korszak, Magyarország – százötven év után – nem volt többé a kereszténység védőbástyája, s az új történelmi körülmények között népünknek új értékeket, erényeket, magatartásformákat kellett kialakítania a fennmaradáshoz. A katonai dicsőség ideje lejárt, az ország és a nemzet csak akkor maradhatott meg, ha szellemi erények, elmélyült tudás, ismeretek birtokába kerül.

A Széchenyi család ennek a másfélszáz évvel Széchenyi István előtt hasonló kérdések fölött őrlődő, főpap tagjának köszönhette a nagycenki uradalmat. Széchényi Ferenc 1783-tól lakta a kastélyt, itt helyezte el a Sopronhorpácsról átköltöztetett könyvgyűjteményét is, amelyből a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárát, a mai Országos

Széchényi Könyvtárat 1802-ben megalapította. Széchenyi István e birtokon nevelkedett.

Nem csak könyvek vették ott körül. Az 1750-es években Széchenyi Antal és felesége, Barkóczy Zsuzsanna hársfasort telepített nagycenki kastélyuk bejárata elé, egy 2600 m hosszú, 20 m széles allét (tőtávolsága 7 m). Az északkeleti irányba tartó hársfasor 1942 óta védett, 2003 óta a Fertő kultúrtáj részeként a Világörökség része. Egyébként távoli végében is akadémiai emlékhely áll: Széchenyi Béla t. tag (1880) síremléke (1918).

Ahogyan a sopronpusztai és a nagycenki hársfasorok, ha vonalukat képzeletben meghosszabbítjuk, találkoznának egymással, ugyanúgy találkozik az idők másfél évszázados távlatából Széchényi György esztergomi érsek és Széchenyi István akadémiai alelnök gondolata. Sőt ezeknek a gondolatoknak az időbeli meghosszabbítása is rajta van idővonalunkon. Az első világháború után Klebelsberg Kuno kultuszminiszter jutott el ahhoz a felismeréshez, hogy a történelmi Magyar Királyság összeomlásából, a gazdasági válságból és a társadalmi paralízisből az mozdíthatja ki az országot, ha Széchenyi István kezdeményezéséhez tér vissza: a „kiművelt emberfők” gyorsan növekvő számában, felkészültségük igényességében talál erőforrást a magyarság számára. A kultúrnemzetté válás programja az iskoláztatás általános szorgalmazása mellett értékes magaskultúra megteremtését is célozta, s ebben az egyetemi fejlesztések mellett iránymutató szerepet szánt az Akadémiának. Az Akadémiát megalapító főúr számára pedig másfél évszázaddal korábbi rokonának gondolata, annak a Széchenyi család hagyományában megőrzött emlékezete már fiatalon megalapozhatta ezt az egész életében irányjelzőként követett alapelvet.

Északnyugat-Dunántúl a Széchenyiek földje, s a különböző időpontokban, különböző irányokba elindított hársfasorok jelképezik azt a célirányos következetességet, amely a nemzet felemelésének programját megalapozta és évszázadokon át biztosította. Büszkék vagyunk arra, hogy ezekhez a jövőbe vezető idővonalakhoz most az Akadémia jelenlegi vezetői is hozzátehetnek egy rövidke szakaszt. Az

Akadémiai Emlékerdő 201. hársfájának elültetése e hagyományokat jeleníti meg és teszi elevenné.

Köszönöm a figyelmet.